

Nr 62.

Ankom till riksdagens kansli den 10 december 1940 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om reglering av vissa arvoden m. m.

(2:a avd.)

I propositionen nr 65 har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 1 november 1940, föreslagit riksdagen att *dels*, med godkännande av de i statsrådsprotokollet förordade principerna för arvodesreglering, medgiva att av riksdagen maximerade anslagsposter, från vilka här avsedda arvoden bestridas, må överskridas i den mån sådant överskridande av Kungl. Maj:t prövas erforderligt för regleringens genomförande, *dels ock* bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats, meddela bestämmelser angående avlöningsförmåner till befattningshavare vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom vid inkallelse till värnplikstjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering

Efter erinran om den arvodesreglering, som framlades i 1939 års statsverksproposition och i stort sett innebar inarbetande av före den 1 juli 1939 utgående dyrtidstillägg å arvoden, som utgjorde ersättning för bisysslor, anför *föredragande departementschefen* bland annat följande.

Såväl löntagare som arvodister, vilka åtnjuta rörligt tillägg eller dyrtidstillägg, ha, i den mån så följer av de för sådana tillägg gällande bestämmelserna, kompenserats för levnadskostnadsökningen intill den 1 juli 1940. Någon kompensation för den därefter inträdande levnadskostnadsökningen är däremot icke medgiven. I motsats till nyss angivna befattningshavare har någon kompensation för den levnadskostnadsökning, som inträdde under sistförflutna budgetår, icke beretts de arvodestagare, vilka icke varit berättigade åtnjuta dyrtidstillägg.

Från olika håll ha krav framställts på förhöjning av arvodena till sistnämnda arvodestagare. Jag anhåller att nu få upptaga denna fråga till behandling.

Härvid vill jag till en början understryka, att bestämmandet av arvodesbelopp i allmänhet icke sker med samma noggranna avvägning som utmärker lönebestämningen. Vid arvodesbestämningen har det i regel ytterst gällt att få fram ett belopp, som i stort sett tett sig skäligt. Ofta är det därför oberättigat att fästa avseende vid de olika metoder, som tillämpats för beloppets framräknande. Någon saklig skillnad behöver exempelvis icke före-

ligga mellan två lika höga arvodesbelopp, som bestämts, det ena med hänsyn till lönebeloppet i en viss löneklass och det andra med hänsyn till lönebeloppet i en lägre löneklass förhöjt med vissa tillägg. De mera summariska överväganden, som i allmänhet ligga till grund för arvodesbeloppens bestämmande, tala för att dessa icke göras rörliga med hänsyn till levnadskostnadernas växlingar. Ändring av arvodesbeloppen synes böra ske endast när förhållandena så förändrats, att en verklig arvodesreglering anses påkallad.

I och för sig är därför den omständigheten att de statliga *löntagarna* hittills erhållit viss kompensation för den inträdda levnadskostnadsökningen icke tillräcklig anledning att jämväl bereda här ifrågavarande arvodestagare motsvarande förmån. Visserligen inträdde under det sistförflutna budgetåret en icke oväsentlig stegring av levnadskostnaderna, men denna medförde dock knappast en sådan sänkning av arvodenas realvärden att en allmän arvodesreglering enbart av denna anledning kan anses motiverad. Vid bedömandet av de krav, som framställts om arvodesförhöjningar, synes man emellertid icke böra bortse från att en betydande grupp *arvodestagare* i överensstämmelse med de principer, som under tiden sedan förra världskriget vunnit hävd inom statsförvaltningen, erhållit viss kompensation för levnadskostnadsökningen intill den 1 juli 1940 på grund av att de varit berättigade åtnjuta dyrtidstillägg. I jämförelse med dessa intaga uppenbarligen de arvodestagare, som icke varit berättigade till sådant tillägg, en missgynnad ställning. Att arvodet icke är förenat med dyrtidstillägg beror ofta enbart på att det fastställts på senare tid; dock förekomma arvoden, som blivit fastställda relativt nyligen, å vilka dyrtidstillägg utgår. Huruvida den ena eller andra formen valts, måste ej sällan anses ha berott på en tillfällighet. Under sålunda föreliggande förhållanden synes man icke utan vidare böra avvisa tanken på beredande av viss kompensation för levnadskostnadsökningen intill sistnämnda dag även åt de arvodestagare, som icke åtnjuta dyrtidstillägg.

De föreliggande framställningarna om arvodesförhöjning avse sådana arvodestagare, för vilka arvodet utgör ersättning för huvudsaklig sysselsättning eller vederbörandes huvudsakliga förvärvskälla och där arvodet kan sägas ha i stort sett samma karaktär som lön å tjänst. För närvarande torde man också böra begränsa sig till frågan om förhöjning av dylika arvoden. Härigenom uteslutas *dels* arvoden, som utgöra ersättning för bisysslor, *dels* arvoden, som utgöra ersättning för utredningsuppdrag, *dels* stipendie- och aspirantarvoden. Uppkommer fråga om höjning av arvode som sålunda icke här medtages, bör densamma liksom hittills göras till föremål för särskilt bedömande.

I några undantagsfall har Kungl. Maj:t fastställt ersättning för extra skrivhjälp eller för utförande av vaktmästargöromål eller dylikt. I allmänhet ankommer det på vederbörande verk att bestämma sådana ersättningar. Arvoden av detta slag äro av naturliga skäl icke stabila utan pläga växla alltefter arvodestagarens ålder, tjänstetid, personliga kvalifikationer m. m. och böra lika litet som aspirantarvoden medtagas i förevarande sammanhang.

De arvodesbelopp, som med nu angivna begränsningar skulle kunna ifrågakomma för förhöjning, motsvara till övervägande del de lägre eller medelhöga lönebeloppen å den statliga löneplanen för nyreglerade verk. Endast undantagsvis förekomma arvodesbelopp av samma storleksordning som de högre lönebeloppen. Då de lägre inkomsttagarna tyngst drabbas av levnadskostnadsstegringar och en höjning av de högsta arvodesbeloppen måste föregås av mera ingående undersökningar, synas de sistnämnda böra uteslutas i förevarande sammanhang. Såsom gräns synes som regel lämpligen böra sättas arvodesbelopp å 10,000 kronor.

Slutligen förekommer det i några fall, att arvodestagaren äger rätt att jämte arvodet åtnjuta naturaförmåner eller ersättning enligt taxa eller dylikt. Även dessa fall böra undantagas.

I fråga om arvoden, som icke tillhöra de sålunda undantagna grupperna, anser jag mig kunna förorda, att en viss höjning medgives, dock givetvis i de olika fallen endast under den förutsättningen att särskilda skäl icke tala däremot. Vid bedömande av höjningens storlek bör beaktas, att avsikten med arvodesregleringen icke är att bereda arvodestagarna en reell löneförbättring; uppenbarligen bör en sådan icke ifrågakomma under nu rådande förhållanden. Avsikten är uteslutande att bereda arvodestagaren viss kompensation för levnadskostnadernas stegring. Under hösten 1939 utgick rörligt tillägg med 6 procent samt dyrtidstillägg (enligt § 4 av 1923 års dyrtidstilläggskungörelse) med 16—17 procent. Oaktat den stegring av levnadskostnaderna, som redan då inträtt, och trots förväntad ytterligare stegring av samma kostnader, ansågos under det då pågående budgetarbetet tillräckliga skäl icke föreligga att ifrågasätta en allmän reglering av förevarande arvoden. Gällande arvodesbelopp ansågos alltså godtagbara under de hösten 1939 rådande förhållandena.

Dyrtidstillägg (enligt § 4 i 1923 års dyrtidstilläggskungörelse) utgår numera efter en procentsats av 26; en höjning av 9—10 procent har således skett sedan hösten 1939. Samtidigt har också det rörliga tillägget höjts med 9 procent. Det ligger då närmast till hands att i de fall, då en höjning av arvodesbeloppen anses påkallad, som regel tillämpa en procentuell höjning av omkring 9 procent.

Från nu angivna utgångspunkter ha de av Kungl. Maj:t fastställda, med dyrtidstillägg icke förenade arvodesbeloppen granskats. De förslag till förhöjningar, som härvid ansetts böra framställas, framgå av en promemoria, vilken såsom *bilaga* torde få bifogas statsrådsprotokollet. I promemorian ha icke medtagits arvoden, som utgå inom den statliga krisadministrationen. Dessa ha ansetts falla utom ramen för utredningen. Ej heller omfattar promemorian vissa arvoden, beträffande vilka av olika anledningar frågan om arvodesförhöjning ansetts böra underkastas ytterligare utredning.

För egen del får jag tillstyrka de i promemorian framlagda förslagen, som torde böra genomföras räknat från och med den 1 juli 1940. I kostnads hänseende innebära förslagen enligt verkställda beräkningar en ökad utgiftsbelastning för statsverket av omkring 225,000 kronor för år. Kostnaderna för arvodesförhöjningen till timlärare m. fl. vid det statliga och kommunala undervisningsväsendet ha därvid approximativt uppskattats till 120,000 kronor. På förhöjning av löner åt rektorer och lärare vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom belöpa 58,000 kronor.

Av de i promemorian upptagna arvodena ha flera vid äskandet av vederbörande anslag anmälts för riksdagen på sådant sätt, att förhöjning icke bör ifrågakomma utan att riksdagen beretts tillfälle yttra sig i frågan. I flera fall utgå arvodena också från av riksdagen maximerade anslagsposter, vilka, därest förhöjning genomföres, icke torde komma att förslå. Riksdagens medgivande att i sådana fall överskrida anslagsposterna synes därför böra inhämtas. Det må påpekas, att i promemorian även upptagits arvoden, som fastställts och även fortsättningsvis torde böra fastställas av Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande och till vilkas förhöjning tillräckliga medel stå till Kungl. Maj:ts förfogande.

Vid luftskyddsinspektionen finnas anställda ett flertal ingenjörer med arvoden, som bestämts av Kungl. Maj:t. Två av dessa arvoden ha i anslutning till anslagsberäkningarna anmälts för riksdagen. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, i den mån så befinnes påkallat, omreglera så-

väl sistnämnda som de övriga ingenjörsarvodena vid luftskyddsinspektionen med tillämpning av de här förordade principerna.

De arvoden, om vilka i promemorian är fråga, ha, såsom förut angivits, blivit fastställda av Kungl. Maj:t. Beträffande arvoden, fastställda av vederbörande verk, torde dessa ofta avse ersättningar för mera tillfälliga uppdrag, för aspiranttjänstgöring och dylikt. I sådana fall föreligger i allmänhet icke skäl till förhöjning. Även i andra fall torde ofta, i likhet med vad som visat sig vara fallet med de av Kungl. Maj:t fastställda arvodesbeloppen, tillräckliga skäl för arvodesförhöjning saknas. Om emellertid verken anse sig böra höja hittills gällande arvodesbelopp med anledning av levnadskostnadsökningen, utgår jag från att höjningen begränsas på sätt här förordats för de av Kungl. Maj:t fastställda arvodena, därest ej av särskilda skäl en mera vittgående omprövning anses böra ske. En förutsättning för att verken skola kunna vidtaga sådana arvodesförhöjningar är givetvis, att de till verkens förfogande ställda medlen räcka till. Någon förstärkning av dessa medel för att möjliggöra arvodesförhöjningar bör icke ifrågakomma.

Härefter ingår departementschefen på frågan om avlöningsförmånerna för befattningshavarna vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom under värnpliktstjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering och yttrar därvid.

I detta sammanhang torde jag få anmäla en av slöjd- och yrkeslärares riksförbund i framställning till Kungl. Maj:t väckt fråga angående lärares vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom löneförmåner vid inkallelse till militär tjänstgöring. Skolöverstyrelsen har i anledning av framställningen föreslagit, att sådan lärare med minst 20 veckotimmars undervisningsskyldighet skulle vid inkallelse till värnpliktstjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap äga att av statsmedel uppbära hälften av den läraren eljest av statsmedel tillkommande ersättningen, under förutsättning att läraren sedan ingången av kalenderåret närmast före värnpliktstjänstgöringens början innehåft sammanhängande anställning vid det statliga eller statsunderstödda undervisningsväsendet under minst en termin. Statskontoret har ansett att minimiundervisningsskyldigheten — med hänsyn till ifrågavarande lärares i förhållande till lärare vid andra undervisningsanstalter längre tjänstgöring — borde fastställas till 28 veckotimmar. I övrigt har statskontoret tillstyrkt överstyrelsens förslag.

Även jag anser mig böra tillstyrka överstyrelsens förslag, dock med den av statskontoret förordade jämkningen. Förslaget bygger på samma principer, som enligt statsmakternas beslut tillämpas vid andra statsunderstödda läroanstalter. Motsvarande förmån, som förordats i fråga om lärarpersonalen, bör jämväl, med de avvikelser som följa av skiljaktigheter i anställningsvillkor och tjänstgöringsförhållanden, tillkomma rektorer och fast anställd kontorspersonal vid ifrågavarande skolor. Med förstärkt försvarsberedskap bör givetvis jämställas partiell mobilisering. Kungl. Maj:t torde böra inhämta riksdagens bemyndigande att meddela närmare bestämmelser i ämnet att lända till efterrättelse från september 1939.

Utskottet.

I likhet med departementschefen finner utskottet skäl tala för att de arvodestagare, varom i propositionen är fråga, beredas viss kompensation för levnadskostnadernas stegring. Utskottet har heller icke något att erinra mot de principer, vilka enligt vad departementschefen anfört ligga till grund

för den nu ifrågasatta arvodesregleringen. På grund härav anser sig utskottet böra tillstyrka, att arvodesregleringen genomföres på sätt i propositionen förordas och att Kungl. Maj:t bemyndigas att, i den mån så för ändamålet erfordras, överskrida av riksdagen maximerade anslagsposter, från vilka dessa arvoden bestridas.

Såsom av departementschefens anförande framgår, omfattar nu berörda arvodesreglering icke sådana arvoden, vilka fastställas av vederbörande verk. I dessa fall anser departementschefen skäl till förhöjning i allmänhet icke föreligga. Om emellertid verken skulle anse sig böra — inom ramen för disponibla medel — höja hittills fastställda arvodesbelopp med anledning av levnadskostnadernas stegring, utgår departementschefen från att höjningen begränsas på sätt i propositionen förordats, därest icke särskilda skäl föranleda till en mera vittgående omprövning.

Vad departementschefen sålunda anført har icke givit utskottet anledning till annat uttalande än att det synes utskottet förtjäna övervägas, huruvida icke beträffande dessa arvoden vissa mera allmänna regler böra av Kungl. Maj:t fastställas i syfte att befrämja en i möjligaste mån enhetlig behandling av arvodestagare inom olika verk.

Kungl. Maj:ts förslag i fråga om avlöningsförmåner till befattningshavare vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom under värnpliktstjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering — vilket avser att bereda dessa befattningshavare motsvarande förmån, som de vid andra statsunderstödda läroanstalter anställda redan beviljats — finner sig utskottet böra tillstyrka.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) med godkännande av de i statsrådsprotokollet den 1 november 1940 förordade principerna för arvodesreglering medgiva, att av riksdagen maximerade anslagsposter, från vilka i statsrådsprotokollet avsedda arvoden bestridas, må överskridas i den mån sådant överskridande av Kungl. Maj:t prövas erforderligt för regleringens genomförande;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats, meddela bestämmelser angående avlöningsförmåner till befattningshavare vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom vid inkallelse till värnpliktstjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering.

Stockholm den 10 december 1940.

På andra särskilda utskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Åkerberg*, *Oscar Olsson*, *Nilsson* i Malmö, *Tjällgren*, *Gabrielsson*, *von Stockenström*, *Heiding*, *Alfred Andersson*, *Mannerskantz*, *Andersson* i Rixö och *Boman*; samt

från andra kammaren: herrar *Svensson* i Grönvik, *Jansson* i Falun, *Törnkvist*, *Skoglund*, *Eriksson* i Stockholm, *Åqvist*, *Persson* i Falla, *Andersson* i Löbbo, *Andersson* i Malmö, *Ericsson* i Sörsjön, *Karlsson* i Munkedal och *Pettersson* i Dahl.
